

ЗБІРНИК

НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**Уманського
державного
педагогічного
університету
імені
Павла Тичини**

**частина 1
2014**

ББК 74.2я43
3 41ISSN 2307-4906
Zbirnik naukovih prac' Umans'kogo
deržavnogo pedagogičnogo universitetu
imeni Pavla Tičini
Zb. nauk. prac' Umans'kogo derž.
pedagog. univ. im. Pavla Tičini

Збірник наукових праць затверджено постановою
Президії ВАК України 16 грудня 2009 р. № 1-05/6 перелік 4
(Бюлетень ВАК № 1, 2010 р.) як наукове фахове видання щодо публікації наукових
досліджень з галузі педагогічних наук. Засновник: Уманський
державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
Регістраційне свідоцтво: КВ № 7095.

Головний редактор:
Мартинюк М. Т. — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України.

Редакційна колегія:
Побірченко Н. С. — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України;
Коберник О. М. — доктор педагогічних наук, професор;
Кузь В. Г. — доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
Пащенко Д. І. — доктор педагогічних наук, професор;
Тищенко Т. М. — кандидат філологічних наук, доцент.

Рецензенти:
Сметанський М. І. — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
педагогіки Вінницького педагогічного університету ім. М. Коцюбинського;
Пометун О. І. — доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії
суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Рекомендовано до друку Вченою радою Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини (протокол № 8 від 25 березня 2014 р.)

Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. — Умань :
ФОП Жовтий О. О., 2014. — Ч. 1. — 407 с.

До збірника увійшли статті, у яких науковці розглядають актуальні проблеми
удосконалення навчально-виховного процесу загальноосвітньої і вищої школи,
висвітлюють результати наукових досліджень у галузі педагогічних наук.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність
наведених фактів, цитат, статистичних даних, імен власних та інших відомостей.

ЗМІСТ

Анісімов Микола Принципи побудови інтегрованих професій	9
Бардус Ірина Реалізація міжпредметних зв'язків за видами та функціями діяльності при професійно-орієнтованому навчанні фундаментальних дисциплін майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю	15
Безлюдний Олександр До питання розвитку умінь і навичок усного й писемного мовлення в студентів немовних спеціальностей	23
Безух Юлія Тенденції розвитку полікультурної освіти в Україні	30
Біницька Катерина Досвід розвитку медіаосвіти в зарубіжних країнах	37
Борбич Наталія Сучасний аналіз дефініції «соціальна компетентність» особистості	45
Браславська Оксана, Макаревич Ілона Сучасні підходи до створення організаційно- педагогічних умов педагогічної практики студентів ВНЗ	52
Гладка Людмила Системний підхід до оцінки якості знань у формі комп'ютерного тестування	59
Глазкова Ірина Бар'єр: фасилітатор або інгібітор пізнавальної активності студентів	70
Гусак Владислав Специфіка виявлення та розвитку виконавської вправності музиканта-педагога	78

Юлія Безух,

кандидат педагогічних наук

Київського університету

імені Б. Грінченка

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розглянуто процес розвитку полікультурної освіти в Україні. Досліджено та виокремлено основні законодавчі акти, що засвідчують існування самого поняття «полікультурна освіта» та політики, в освітній галузі зокрема. Здійснено моніторинг та систематизація визначення терміну «полікультурна освіта» вітчизняних науковців та визначено, що в силу геополітичного розташування України «полікультурну освіту» можна трактувати як освіту, метою якої є виховання патріотичної, толерантної, національно-свідомої особистості.

Ключові слова: полікультурна освіта, національні меншини, етнос.

Рассмотрен процесс развития поликультурного образования в Украине. Исследованы и выделены основные законодательные акты, подтверждающие существование самого понятия «поликультурное образование» и политики, в сфере образования в частности. Осуществлен мониторинг и систематизация определения термина «поликультурное образование» отечественных ученых и определено, что в силу геополитического расположения Украины «поликультурное образование» можно трактовать как образование, целью которой является воспитание патриотической, толерантной, национально-сознательной личности.

Ключевые слова: поликультурное образование, национальные меньшинства, этнос.

The process of multicultural education development in Ukraine has been studied. The main legislative acts that confirm the existence of the concept of «multicultural education» and its policies in the education sector in particular have been investigated and singled out. The national scientists' definitions of «multicultural education» have been monitored and systematized and it was determined that because of the geopolitical location of Ukraine «multicultural education» can be considered as education, which aims to bring up patriotic, tolerant, nationally-conscious personality.

Key words: multicultural education, national minorities, ethnos.

Україна належить до країн із монокультурним середовищем, що формувалося на її теренах упродовж століть. Крім того, воно об'єднує людей різних національностей з усіма формами взаємодії та взаємовпливів [1].

За сучасними стандартами Україна є порівняно етнічно однорідною країною – етнічні українці становлять майже три чверті населення. Проте в багатьох місцевостях (здебільшого прикордонних) компактно мешкають чимало іноетнічних груп (росіяни, угорці, румуни, молдавани, гагаузи, болгари, поляки, словаки тощо), а в окремих регіонах питома вага іноетнічних груп доволі помітна. Якщо в Тернопільській, Івано-Франківській, Волинській областях частка національних меншин не перевищує 3–5 %, то в Луганській та Донецькій областях вона складає 48–49 %. У Кримській автономії, де кількісно й культурно домінують росіяни, в ролі меншини виступають не лише татари, а й етнічні українці.

Соціологічні дослідження останніх років стверджують: соціально-культурний склад населення України є значно складнішим від того, про який говорять результати перепису 1989 року. На думку деяких соціологів, зокрема В. Хмелька та інших, уцілому населення України приблизно на 94 % складається сьогодні з трьох великих лінгво-етнічних груп: україномовних українців (близько 40 %), російськомовних українців (33–34 %) та російськомовних росіян (21 %). До того ж, існує певна відмінність між Заходом та Сходом України, яка виявляється у мові, традиціях, релігії [71].

Щодо розвитку полікультурності в Україні, сучасний український вчений В. Вікторов стверджує: «Створення в Україні нового суспільства має проходити на засадах різновекторності, толерування полікультурності, відходу від будь-яких монополій, але зі збереженням іманентних для українця ознак духовноморального плану» [2, с. 18].

Так, полікультурність є об'єктом розгляду у працях таких дослідників, як В. Болгаріна, Л. Горбунова, Г. Дмитрієв, В. Ковтун, І. Лощенова, О. Мілютіна, А. Солодка.

Зокрема, дослідження полікультурності в контексті шкільної освіти присутні у працях В. Бойченко, Л. Волик, Л. Перетяги.

В світовій науковій літературі існує безліч підходів до означення поняття «полікультурна освіта». Проте, термін «полікультурна освіта» все частіше зустрічається і у вітчизняній науковій літературі, законодавчих документах. Тож нам бракує узагальнення та систематизація досліджень українських педагогів в галузі полікультурної освіти.

Отже, головним завданням нашого дослідження є узагальнення та систематизація знань щодо розвитку та становлення полікультурної освіти в Україні.

У сучасних освітніх, економічних, політичних та культурних умовах

особлива увага шкільної освіти та педагогіки звернена на розробку засад полікультурної освіти та застосування позитивного досвіду на практиці у цій галузі.

Правовий аспект полікультурної освіти базується на законодавчих актах та документах: Конституції (Основному Законі) України, Законах «Про національні меншини в Україні», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про охорону дитинства», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про об'єднання громадян», Національній доктрині розвитку освіти в Україні, інших чинних документах, а також міжнародно-правових актах, ратифікованих Верховною Радою України.

Зокрема, у Листі МОНмолодьспорту України від 10.06.11 № 882/15-26 «Про проведення заходів із профілактики поширення ксенофобських і расистських проявів серед дітей та учнівської молоді» наголошено на тому, що «актуальною проблемою сучасної педагогічної практики є полікультурне виховання дітей, що ґрунтується на принципах рівності і недискримінації у всебічному розвитку особистості та на створенні навчальним закладом умов для збереження і розвитку національних мов та культур». Також в Листі зазначається, що «полікультурність майбутнього громадянина виховується не тільки і не стільки під час навчального процесу. Мова йде про встановлення доброзичливих, позитивних взаємовідносин між учнями різних національностей, відпрацювання навичок поведінки, які базуються на розумінні, терпимості, компромісі, самоповазі та повазі до оточуючих» [9].

Наразі для врахування освітніх потреб та розвитку етнокультури етнічних груп в Україні формується мережа загальноосвітніх шкіл з навчанням мовами національних меншин. Працюють 2940 шкіл із російською мовою навчання, 104 – з румунською, 64 – з угорською, 5 – з єврейською, 3 – з польською, 2 – з кримськотатарською. Загалом викладання мовами національних меншин здійснюється у 15 % шкіл України. Крім того, 2339, або 11 %, шкіл є двомовними: однією з мов викладання в них є українська, іншою – мова національної меншини. У загальноосвітніх школах працюють також факультативи та гуртки, в яких вивчають рідну мову близько 170 тис. дітей, збільшилась кількість недільних шкіл, де навчається близько 7 тис. дітей [5].

На сьогоднішній день в Україні існує ряд національних організацій та осередків, що займаються поширенням полікультурної освіти в країні, серед них: Державний комітет у справах національностей та релігій, Державний комітет у справах національностей та міграції, Рада представників громадських об'єднань, Рада представників кримськотатарського народу, Румунська спільнота в Україні, Товариство ромів України і т.д.

У сучасній вітчизняній та російській науковій літературі не існує

загальноприйнятої термінології для позначення поняття «полікультурна освіта». Можна провести синонімічний ряд термінів: «полікультурна освіта» (Г. Абібулаєва, Р. Агадуллін, О. Гукаленко, Я. Гулецька, О. Ковальчук, В. Мілютіна, Л. Супрунова, Н. Якса), «полікультурне виховання» (В. Бойченко, О. Галус, О. Джуринаський, І. Лощенова, Г. Розлуцька, А. Солодка, О. Сухомлинська, Л. Шапошнікова), «мовна полікультурна освіта» (В. Сафонова, П. Сисоев), «багатокультурна/мультикультурна освіта» (М. Воловікова, Г. Дмитрієв, Г. Палаткіна), «мультикультурний підхід» (А. Шафікова), «інтеркультурна освіта» (Р. Антонюк), «плюралістична освіта» (А. Абсаямова, Н. Козакевич), «глобальне виховання» (А. Василюк).

У процесі дослідження ми з'ясували існування різних тлумачень поняття «полікультурна освіта».

Зокрема, у сучасній «Енциклопедії освіти» за редакцією В. Кременя зазначено, що розуміння сутності полікультурної освіти і виховання у світовій педагогіці відбувається завдяки наступним підходам:

- акультураційному, тобто пов'язаному з утворенням гармонійних відносин між членами різних етнічних груп;
- діалоговому, заснованому на ідеї культурного плюралізму;
- соціально-психологічному, згідно з яким полікультурна освіта є особливим способом формування певних соціально-установчих ціннісно-орієнтаційних схильностей, комунікативних і емоційних умінь, за допомогою яких здійснюється розуміння інших культур [3, с. 691].

У «Словнику з педагогіки» Г. Коджаспирової «полікультурна освіта» трактується як побудова навчання на принципі культурного плюралізму, на визнанні рівноцінності та рівноправності усіх етнічних та соціальних груп, які створюють певне суспільство, на недопустимості дискримінації людей за ознаками національної та релігійної належності, статі, віку. Полікультурна освіта допомагає перетворити диверсифікованість суспільства в корисний фактор його розвитку, забезпечує швидшу адаптацію особистості до мінливих умов життя, допомагає йому сформувати більш багатогранну картину світу [4, с. 258].

У «Понятійно-термінологічному словнику» В. Полонського термін «полікультурна освіта» є компонентом загальної освіти, спрямованим на краще розуміння інших культур, сприяння встановленню сприяючих відносин, взаємообміну та взаєморозуміння між представниками різноманітних культур країни, виховання в душі ненасилля та віротерпимості [7, с. 76].

У «Словнику термінів з порівняльної педагогіки та історії педагогічної думки» «полікультурна освіта» – освіта, метою якої є прилучення молодого покоління до етнічної, національної і світової

культури, розвиток на цих засадах планетарної свідомості, формування готовності і вміння жити в багатонаціональному середовищі [8, с. 46].

Сутність терміна «полікультурна освіта» визначається низкою науковців таким чином (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Трактування терміна «полікультурна освіта»
українськими вченими**

Автор	Означення терміна «полікультурна освіта»
Л. Голік, Т. Клиненко, М. Красовицький, Г. Левченко (1999)	Організація і зміст навчально-виховного процесу, життя і діяльності школярів, взаємостосунків, що забезпечують ознайомлення з культурою народів, які проживають в одній країні, створення умов для встановлення між ними довіри і солідарності, уміння взаємодіяти.
В. Макаєв, З. Малькова, Л. Супрунова (1999)	Головною прерогативою полікультурної освіти є формування людини, здатної до активної і ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному середовищі, яка володіє розвиненим відчуттям розуміння і пошани інших культур, уміє жити в мирі та злагоді з представниками різних національностей, рас і вірувань.
О. Літвінов (2000)	Освіта, що базується на реальній ситуації в школах та створює більш насичене і продуктивне середовище, дозволяє усвідомити роль культури й мови в освіті, зробити методичні стратегії більш різноманітним.
В. Болгаріна та І. Лощенкова (2002)	Освіта, для якої ключовим поняттям є культура як вселюдське явище; це засіб допомоги особистості в подоланні шляху від засвоєння етнічної, національної культури до усвідомлення спільності інтересів народів у їхньому прагненні до миру, злагоди, прогресу через культурний розвиток.
І. Прокопенко (2002)	Це освіта, яка забезпечує повноцінний розвиток особистості, здійснює виховання стійкого етичного ставлення до навколишнього світу, до собі подібних, до самого себе.
Л. Волик (2005)	Полікультурна освіта сприяє засвоєнню знань про різні культури, усвідомленню загального і особливого в традиціях, способах життя, культурних цінностей.
О. Заболотна (2005)	Освіта, яка набуває широких можливостей у створенні умов, що гарантують успішну соціалізацію особистості.
В. Бойченко (2006)	Розвиток планетарного мислення, сприйняття світу в його різноманітних проявах, формах існування мов, культур, поглядів тощо; формування у людини гуманістичного світогляду, таких якостей, як толерантність, уміння вести діалог з позиції рівних прав та взаємоповаги.
Л. Перетяга (2007)	Складне, багатоаспектне поняття, що об'єднує різні підходи до вирішення проблем, пов'язаних з расовою, етнічною, культурною неоднорідністю сучасного суспільства. Пріоритетною метою цієї освіти є підготовка молодого покоління до життя в полікультурному суспільстві.

Я. Гулецька (2008)	Складовий компонент професійної освіти, спрямований на засвоєння культурно-освітніх цінностей інших культур на основі знання культури своєї етнокультурної групи, а також взаємодію всіх культур на принципах взаємопорозуміння, толерантності, діалогу та плюралізму, що є засобом протистояння дискримінації, націоналізму, расизму.
Ю. Сива (2008)	Освіта, метою якої є формування людини, здатної до активного співжиття в умовах багатонаціонального та багатокультурного середовища, і основною цінністю є сама особистість, що володіє розвиненим відчуттям розуміння інших культур, умінням жити в мирі та злагоді з людьми різних рас, національностей, вірувань.
М. Симоненко (2010)	Педагогічний процес, спрямований на оволодіння молоддю глибокими знаннями етнічної (рідної), загальнонаціональної і світовою культури, на формування готовності і вміння жити в багатонаціональному середовищі, на виховання поваги та толерантного ставлення до інших народів у процесі ознайомлення та навчання іншої культури.

Аналіз державних документів та підходів вітчизняних науковців до визначення поняття «полікультурна освіта» свідчить більше про національний, громадянський наголос в освіті, ніж полікультурний. На нашу думку, це зумовлено географічними та демографічними чинниками. Адже місце розташування України – майже у центрі Європи; расовий та етнічний склад населення становлять переважно люди з однаковим кольором шкіри та віросповідання. Тому, в Україні «полікультурну освіту» можна визначити як освіту, метою якої є виховання патріотичної, толерантної, національно-свідомої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Асаєва В. В. Філософія сучасної полікультурної, мультилінгвальної освіти [Електронний ресурс] / В. В. Асаєва // Науковий вісник України. – Режим доступу : www.info-library.com.ua/books-txt-11612.html.
- Вікторов В. Проблема управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) / В. Вікторов // Вища освіта України. – 2005. – № 4(14). – С. 17–22.
- Енциклопедія освіти [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва : ИКЦ «МарТ», 2005. – 258 с.
- Лещенко М. П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на матеріалах Великобританії, Канади, США) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Лещенко Марія Петрівна. – К.,

1996. – 382 с.
6. Меншини в сучасній Україні [Електронний ресурс] / Українські культурні дослідження. – Режим доступу : culturalstudies.in.ua/knigi_3_2.php.
  7. Полонский В. М. Понятийно-терминологический словарь по народному образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : ИТОиИ РАО, 2001. – 76 с.
  8. Термінологічний словник з культурології / [уклад. Н. Больша, Н. Єфімчук]. – К. : МАУП, 2004. – 141 с.
  9. Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи [Електронний ресурс] / Лист МОНмолодьспорту від 27.07.12 № 1/9-530. – Режим доступу : www.iitzo.gov.ua /lysty_mon.html.

УДК [371.68:004]:005.412(100)(045)

Катерина Біницька,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії (м. Хмельницький)

ДОСВІД РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Стаття присвячена проблемам розвитку медіаосвіти в зарубіжних країнах. На основі аналізу теоретичної літератури визначено терміни «медіа» та «медіаосвіта». В статті зосереджено увагу на розвитку медіаосвіти як специфічного напрямку педагогічної науки в провідних країнах світу (Великобританія, Канада, США, Польща) та на етапах розвитку й ключових поняттях медіаосвіти. Відображено розвиток медіаосвіти в Україні та в Росії.

Ключові слова: медіа, медіаосвіта, освіта, розвиток, зарубіжні країни.

Статья посвящена проблемам развития медиаобразования в зарубежных странах. На основе анализа теоретической литературы определены термины «медиа» и «медиаобразование». В статье сосредоточено внимание на развитии медиаобразования как специфического направления педагогической науки в ведущих странах мира (Великобритания, Канада, США, Польша) и на этапах развития и ключевых понятиях медиаобразования. Отображено развитие медиаобразования в Украине и в России.

Ключевые слова: медиа, медиаобразование, образование, развитие, зарубежные страны.

The article deals with the problems of development of mediaeducation abroad. On the basis of the analysis of theoretical literature the terms «media» and «mediaeducation» have been defined. The attention in the article is concentrated on the development of mediaeducation as specific direction of pedagogical science in the leading countries of the world (Great Britain, Canada, USA, Poland). The heed is paid to the stages of development and the key concepts of mediaeducation. Development of mediaeducation in Ukraine and Russia is shown.

Key words: media, mediaeducation, education, development, foreign countries.